

Teybə Aslan qızı Əfəndiyeva
ADPU Şamaxı filialı
efendiyevateybe1962@gmail.com

Xülasə

Azərbaycanda XX əsrin əvvəlinin ədəbi-bədii tufanı, onun həm realist, həm də romantik dalğada qabaran, öz içərisindən aşırıb-daşan narahat nəhri məhz Səhhətin poeziyasında durulmuşdur. Sözün əsl mənasında “millilik” və “millət” anlayışı, “Ana dili” və “Vətən” məfhumu müasirləri və qələm dostları arasında məhz Abbas Səhhətin zəngin ədəbi-elmi irsində bu qədər aydınlıq kəsb etmişdir.

Öz “mən”inin obrazını özü yaradan, öz tərcümeyi-halına özü ayrıca şeir həsr edən Səhhətin yaradıcılığının əsas motivləri bəşəriyyətə məhəbbət, elmə meyl, sənətə pərəstişdir.

Abbas Səhhətin yaradıcılığında uşaq şeirləri, həmçinin Vətən sevgisi həmişə ön planda olmuşdur. Aşağıda Abbas Səhhətin həyatı, yaradıcılığı və məşhur “Vətənimdir” şeirinin ətraflı təhlili öz əksini tapmışdır.

Açar sözlər: Şərqi-Rus qəzeti, Poetik nitq, Vətən, vətənpərvərlik, fiziki- bioloji mövcudluq.

Summary

The literary-artistic storm of the beginning of the 20th century in Azerbaijan, its restless river, bubbling in both realistic and romantic waves and overflowing from within itself, was stopped in the poetry of Sahhat. The concept of "nationality" and "nation" in the literal sense, the concept of "Mother language" and "Motherland" became so clear among contemporaries and pen pals precisely in the rich literary and scientific heritage of Abbas Sahhat.

The main motives of Sahhat's creativity, who created the image of his "I" himself and dedicated a separate poem to his biography, are love for humanity, inclination to science, and adoration of art.

Children's poems and love of the Motherland have always been in the foreground in Abbas Sahhat's work. Below is a detailed analysis of Abbas Sahhat's life, work and famous poem "My Country".

Key words: Eastern-Russian newspaper, Poetic speech, Motherland, patriotism, physical-biological existence.

Abbas Səhhət 1874-cü ildə Şamaxıda ruhani ailəsində dünyaya gəlmişdir. 1894-cü ildə İrana getmiş Məşhəd və Tehran şəhərlərində tibb təhsili almışdır. 1901-ci ildə Şamaxıya qayıdan Abbas Səhhət tədricən həkimlik sənətindən uzaqlaşaraq məktəblərdə, daha sonra Azərbaycan dilindən dərs deyir. Məhz bu dövrdən etibarən ədəbi fəaliyyətə başlayır. 1903-cü ildən məqalələri Şərqi-Rus qəzetində çap olunur. 1905-ci ildə “Yeni poeziya necə olmalıdır?” adlı məqaləsi, daha sonra “Poetik nitq”, “Azadlığa mədhiyyə”, “Oyanışın səsi” şeirləri işıq üzü görür.

Abbas Səhhət fəal maarif və mədəniyyət xadimlərindən olmuşdur. Məktəb, kitabxana açılmasına çalışmış, M.Mahmudbəyovla birgə “Yeni məktəb” (1909), “Üçüncü il” (1909), “Türk ədəbiyyatına ilk qədəm” (1914) dərsliklərini yazmışdır. Onun ən mühüm xidmətlərindən biri M.Ə.Sabirin əsərlərini toplayıb ilk dəfə “Hophopnamə” adı ilə nəşr etdirməsidir (1912).

O, daha çox romantik şeirlər müəllifi kimi məşhurdur. Onun yüksək ustalıqla qələmə aldığı «Əhmədin qeyrəti» poeması, uşaqlar üçün yazdığı «Cücələrim», «Qaranquş balaları», «Yaz», «Quşlar», «Ayı və şir» kimi şeirləri, dünya ədəbiyyatından etdiyi tərcümələr sevilə-sevilə oxunur. Şeirlərini «Səhhət» təxəllüsü ilə qələmə alan böyük şairin yaradıcılığında vətən mövzusu xüsusi yer tutur. Vətən, xalq onun üçün müqəddəs idi. Buna görə də həyatı boyu Vətəninə, xalqına əlindən gələn yaxşılıqlar etməyə çalışmışdır. A.Səhhətin

vətənpərvərlik mövzusunda qələmə aldığı şeirlərdən biri də «Vətən» adlanır.

Şair bu şeiri gənclərdə, böyüməkdə olan nəsildə vətənpərvərlik hisslərini gücləndirmək məqsədilə qələmə almışdır. Şeirin hər misrası oxucunu Vətəni böyük məhəbbətlə sevməyə, onu candan əziz sanmağa çağırır. Əruz vəzninin rəməl bəhrində qələmə alınan şeirdə şairin doğma Vətənə həssas övlad münasibəti yüksək poetik dillə təsvir olunur. Şair şeirin ilk misralarında Vətəni könlünün sevgili məhbubu adlandırır. Həmçinin Ədəbiyyat nəzəriyyəsindən məlum olduğu kimi bədii ədəbiyyatda, xüsusilə poeziyada söylənən fikrin emosional təsirini artırmaq üçün adətən təkrirdən – yəni təkrardan istifadə edilməsi ən adi bədii priyomdur. Dünya poeziyasında geniş yayılmış təkrir bədii fikrin ekspressivliyini, emosionallığını, ruhi-psixoloji təsir gücünü artırmaq üçün istifadə edilir. Lakin Abbas Səhhətin “Vətən” şeirində bu sözün üç dəfə təkrarlanması heç də düşündüyümüz kimi tək-cə sözün bədii təsir gücünü artırmaq üçün istifadə olunmayıb. Gəlin şerə bir daha diqqətlə nəzər salaq:

Könlümün sevgili məhbubu mənim,
Vətənimdir, vətənimdir, vətənim.

Bəli, ilk baxışdan “vətən” sözünün üç dəfə təkrarı guya şeirin təsir gücünü artırmaq, poetik fikrin emosional – ekspressiv təsirini gücləndirmək kimi anlaşılr. Əslində isə şeirin əsas kodu da məhz elə bu “vətən” sözünün nə üçün üç dəfə təkrar olunmasındadır? Məsələ orasındadır ki, Abbas Səhhətə görə hər bir insan özünün fiziki –bioloji mövcudluğu boyu ÜÇ VƏTƏN yaşayır. İnsanın ilk vətəni isə onun cəmi doqquz ay yaşadığı ana bətni hesab olunur. Şeirdə bu fikri təsdiq edən misranı şair belə verir:

Anadır hər kişiyə öz vətəni,
Bəsləyib sinəsi üstündə onu.

Burada aydın şəkildə insanın vur-tut 36 -37 həftə yaşadığı İLK VƏTƏNİ olan ana bətninə işarə olunur. Şeirin sonrakı misrası isə belədir:

Südüdür ki, dolanıb qanım olub,
O mənim sevgili cananım olub.

Göründüyü kimi bu misrada artıq insanın bu dünyanın nemətlərindən, o cümlədən ana südündən istifadə etməsi ilk vətənindən –ana bətnindən çıxaraq bu dünyaya – İKİNCİ VƏTƏNİNƏ gəlməsi, məlum bir bioloji həyat yaşaması olduqca parlaq və rəngarəng poetik boyalarla tərənnüm olunub. Şair vətən haqqında söylədiyi şeirində həm də belə bir dərin mənalı fikir ifadə edən misra işlədir:

Vətən əcdadımızın mədfənidir,
Vətən övladımızın məskənidir.

Məsələ orasındadır ki, şairə görə “əcdadımızın mədfəni” və hazırda yaşadığımız, həm də “övladımızın məskəni olan” vətən insanın əbədiyyətə qovuşacağı (hind fəlsəfəsinə görə Nirvana – əbədi rahatlığa qovuşacağı ÜÇÜNCÜ VƏTƏNİ hesab olunur.

Abbas Səhhətin “VƏTƏN”şeirinin indiyədək sirli qalan əsas kodu da elə budur.

A.Səhhətin Vətənə olan sevgisi mücərrəd anlayış deyildir. Şair şeirin sonrakı misralarında Vətənə olan bağlılığının səbəblərini açıqlayır. Doğma yurd ona qoynunda yer verdiyinə, böyütdüyünə görə şair Vətənə hədsiz minnətdardır və Vətəni unutmazlığı heç təsəvvürünə belə sığışdıra bilmir. Şair Vətəni ana ilə müqayisə edir. Vətən onu sinəsi üstə bəslədiyi kimi, o da Vətəni gözləri üstə saxlayacağını bildirir və «Ölərəm əldən əgər getsə Vətən» deyir. A.Səhhət Vətəni əbədi, həmişəyaşar varlıq kimi dəyərləndirir. Şairə görə Vətən bir də ona görə müqəddəsdir ki, burada əcdadlarımız dəfn olunublar, gələcək nəsillər burada ömür-gün sürəcəklər.

Əsərin sonunda oxucu vətənpərvər şairin naxələflərə, Vətənə xor baxanlara kəskin münasibətinin şahidi olur. Şairin gəldiyi qənaət belədir ki, Vətəni sevməyən insanda vicdan ola bilməz.

Vətəni sevməyən insan olmaz,
Olsa, ol şəxsdə vicdan olmaz.

Beləliklə A.Səhhətin «Vətən» şeiri bizi vətənpərvər olmağa, doğma yurdu ürəkdən sevməyə səsləyir. Vətən anlayışı əbədi olduğu kimi, sevimli şairimiz A.Səhhətin «Vətən» şeiri də öz aktuallığını həmişə saxlayacaqdır. Həmçinin “Vətən” şeiri təkcə özündə vətənpərvərlik xüsusiyyətlərini yox eyni zamanda müəyyən psixoloji məqamlar öz əksini tapmışdır. Xüsusilə “Vətənimdir” sözünün üç dəfə təkrarlanması boşuna deyil. Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi şair burada insanın yaşamı boyu üç Vətən yaşadığını təsvir etməyə çalışmışdır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Abdulla Şaiq. Türk ədəbiyyatının müntəxabatı. Bakı: 1925.
2. Abdulla Şaiq. Ədəbiyyatımız haqqında. “Maarif İşçisi” jurnalı 2-4 (14-15)-ci saylar, Bakı: 1927.
3. “Abbas Səhhət” (1949).
4. “Abbas Səhhət” (1986).
5. Quluzadə. Abbas Səhhət haqqında bir neçə söz. “Maarif İşçisi” jurnalı 6-7 (14-15)-ci saylar, Bakı: 1927.